

DOKUMENTOVANJE MATERIJALNOG NASLEĐA U ETNOGRAFSKIM ZBIRKAMA U VOJVODINI¹

Đendi K. Kormanjoš – Agneš Nađ Abonji – Čila Rešocki Važonji – Leda Šiling

Uvod

U Vojvodini, pored manjih lokalnih muzeja, izuzetnu ulogu u očuvanju materijalnog nasleđa višeeetničkog stanovništva imaju zavičajne i etnografske zbirke, kao i etno kuće („tájház”) organizovane u okviru sela. Tokom poslednje tri decenije formiran je veliki broj ovakvih zbirki, delom na osnovu pojedinačne inicijative, delom zahvaljujući radu različitih kulturnih udruženja i civilnih organizacija. Iako se u većini slučajeva nije uspešlo očuvati autentične objekte narodne arhitekture, zgrade koje lokalne zajednice danas nazivaju etno kućama ipak predstavljaju značajnu vrednost zbog bogate materijalne građe koju čuvaju. Zbirke se najčešće formiraju od donacija stanovnika naselja, dok ponegde njihovu osnovu postavlja posvećeni privatni sakupljač. Budući da retko kada stručnjaci učestvuju u procesu prikupljanja građe i izradi postavke, teško je govoriti o sistematskom, planskom muzeološkom radu. Predmeti koji ulaze u zbirke uglavnom potiču iz svakodnevnog života – bilo da je reč o starim, vrednim predmetima uobičajene upotrebe, bilo o jedinstvenim, zanimljivim i reprezentativnim artefaktima.² Raznolikost ovih zbirki, prisustvo predmeta iz različitih epoha, proizvoda lokalnih zanatlija i male privrede, kao i fabričkih artikala, omogućava da se prate promene u načinu života, društvenim odnosima i identitetu stanovništva, kao i smene istorijskih perioda, državnih formacija i političkih sistema. Nažalost, samo u retkim slučajevima vodi se adekvatna dokumentacija ili inventar predmetne građe, te je posebno ugroženo znanje koje je vezano za same predmete, a koje se nalazi u posedu donatora ili čuvara zbirki. Bez sistematskog beleženja, ove dragocene informacije vremenom neminovno nestaju.

Zavod za kulturu vojvođanskih Mađara, sa sedištem u Senti, učestvuje u zajedničkom prekograničnom Interreg IPA projektu pod nazivom Granica, koja nas ne razdvaja / „Border that

¹ Istraživanje je realizovano u okviru IPA projekta Noborder (HUSRB/23R/22/018)

² Legeza 2009: 39.

unites us”, zajedno sa Ištvan Tir Muzejom iz Baje (glavni nosilac projekta) i Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku Univerziteta u Novom Sadu. Projekat se realizuje u periodu od jula 2024. do februara 2026. godine. U jesen 2024. godine Zavod za kulturu vojvođanskih Mađara je, uz angažovanje stručnjaka i etnografa, započeo istraživanje i arhiviranje dve etnografske i zavičajne zbirke i jedne etno kuće u Banatu – u Sajanu i Tordi – kao i u Bačkoj, u Tornjošu. Terenski rad i dokumentovanje trajali su do marta 2025. godine. Od tri obrađene zbirke, samo jedna u stručnom smislu ispunjava kriterijume pojma etno kuća. Ibolja Berecki daje sledeću teorijsku definiciju etno kuće:

„Etno kuće su takve vrste etnografske zbirke na otvorenom koje, pomoću lokalno prikupljenih i sačuvanih predmeta, predstavljaju tradicionalnu materijalnu kulturu određenog naselja ili područja, kroz autentične objekte narodne arhitekture (ponekad i registrovane kao spomenici narodne graditeljske baštine), u kojima su rekonstruisani enterijeri domaćinstava, a ponekad i radionice, privredne zgrade ili jednostavnije industrijske strukture.“³

Preostale dve zavičajne zbirke nisu smeštene u autentičnim objektima, ali uprkos tome, zbirke tradicionalnih predmeta koje su lokalne zajednice tokom vremena prikupile predstavljaju značajnu vrednost kako za očuvanje lokalnog identiteta, tako i za čuvanje nacionalne kulture zajednica koje žive u Vojvodini. Tokom terenskog rada izvršena je inventarizacija građe primenom najjednostavnijeg i najpreglednijeg sistema etnološke klasifikacije. Za svaki predmet su evidentirani sledeći podaci: naziv, predmetna grupa (odnosno mesto u postavci), mesto i vreme upotrebe, materijal i tehnika izrade, dimenzije i opis.

Cilj projekta

Cilj projekta Zavoda za kulturu vojvođanskih Mađara bio je dokumentovanje i istraživanje odabranih zbirki, kako bi se obezbedile trajne i pouzdane informacije za njihove vlasnike, za osobe koje ih lokalno održavaju i čuvaju, kao i za sve koji se interesuju za lokalnu materijalnu kulturu. U okviru istraživanja izvršena je potpuna ili delimična inventarizacija zbirki, kao i usklađivanje, dopunjavanje i digitalizacija postojećih popisa predmeta, ukoliko su već postojali. Stručni opisi etnografskih zbirki i predmeta uneti u baze podataka predstavljaju dragocenu podršku i za

³ Bereczki 2009: 1.

stručnjake koji sprovode komparativna istraživanja u okviru Karpatskog basena (etnografe, kulturne antropologe i muzeologe), kao i za univerzitetske studente uključene u istraživački rad.

Lokalne zbirke imaju važnu ulogu u jačanju nacionalne, etničke i lokalne samosvesti, te stoga u mnogim slučajevima postaju deo opštinskih kataloga vrednosti (*értéktár*). Preciziranje informacija koje se odnose na ove zbirke ujedno doprinosi i obogaćivanju lokalnih kataloga vrednosti. Opšti podaci o zbirkama, dopunjeni virtuelnom izložbom, objavljeni su na trojezičnom (mađarski, srpski i engleski) sajtu „Vajdasági Magyar Értéktár” Katalog vrednosti vojvođanskih Mađara (ertektar.rs), dok je publikovanje metapodataka i dokumentacije o pojedinačnim predmetima realizovano na platformi „Vajdasági Magyar Digitális Archívum” Digitalni arhiv vojvođanskih Mađara (vamadia.rs).

Etno kuća u Tordi

Torda (mađ. Torontáltorda) je malo naselje u Srednjem Banatu, u opštini Žitište (mađ. Begaszentgyörgy), koje se nalazi 14,5 km severno od Žitišta i 39 km od Zrenjanina. Naselje danas pripada centralnom arhijerejskom namesništvu Zrenjaninske biskupije. Istočno od sela pruža se državna granica sa Rumunijom.

Porodica Mezei se 2022. godine vratila da živi u Tordi, a nakon preseljenja je na svom porodičnom imanju osnovala etno kuću. Na inicijativu Žužane Mezei, u nasleđenom porodičnom objektu formirana je zbirka posvećena istoriji naselja i istoriji same porodice.

Zgrada je prva mala kuća s desne strane kada se u naselje prilazi iz pravca Bašaida. Porodica Mezei doselila se u selo tokom 1800-ih godina iz okoline Segedina, a po dolasku su dobili četiri placa. Prvi vlasnik kuće bio je Peter Pal Mezei, koji je živio od 1837. do 1899. godine. Žužana predstavlja već četvrtu generaciju porodice Mezei u Tordi. Prvo poznato pominjanje objekta potiče iz 1899. godine i nalazi se u testamentu Petera Pala Mezei, koji je bio vlasnik dve kuće. Jednu je ostavio svojoj supruzi, Veroni Guljaš, dok je u drugoj živio njegov sin, Ištvan Mezei. Peter Pal je imao jedanaestoro dece, ali je samo šestoro doživelo odraslo doba. Kada je umro, u svojoj 62. godini, iza sebe je ostavio troje maloletne dece.

Ištvan Mezei je sa svojom porodicom živio u maloj kući koja je danas uređena kao etnografska kuća. U njoj je stanovao od 1866. do 1919. godine. Imao je jednog sina, Ilea, rođenog 1895, koji je preminuo 1958. godine. Ilea je imao dva sina: Janoša i Ištvana. Janoš je ostao da živi u kući, a

imao je samo jednu ćerku – Katalin. Nakon smrti Janoša i njegove supruge, kuća je 1939. godine prodana. Tada ju je kupila porodica Čorba, koja se doselila iz drugog kraja sela. Želeli su da zasade voćnjak na obližnjem zemljištu i da se bave prodajom povrtarskih kultura na pijaci. Međutim, zbog rata ti planovi nisu mogli da se ostvare. Porodici su se rodila tri deteta. Njihova ćerka danas živi u Nemačkoj, dok je jedan od sinova, Ištvan, postao novinar u Novom Sadu. Nakon smrti vlasnika, u kući je ostala njegova udovica, starija gospođa. Posle njene smrti, mala kuća ponovo je prešla u vlasništvo porodice Mezei.

Porodica Mezei je tokom 2022. godine gotovo u potpunosti sopstvenim sredstvima izvela radove na rekonstrukciji objekta. Seoska kuća izgrađena je u skladu sa potrebama prostora i materijalnim mogućnostima porodice. Reč je o kući od nabijene zemlje, sa dvovodnim krovom pokrivenim crepom. Drvenu stolariju izradili su lokalni majstori. Na uličnoj fasadi nalaze se dva prozora i jedna mala vrata. Vrata vode na trijem oslonjen na drvene stubove. Sa trijema se ulazi u drugu, manju sobu. U kuhinju se ulazi kroz druga vrata, takođe direktno sa trijema.

Kako se menjala veličina porodice i njihove potrebe, tako se menjao i sam objekat, odnosno funkcija pojedinih prostorija. Poslednja stanarka je 1970-ih godina odsekla bočni, trouglasti zabat na zadnjem delu kuće. Umesto njega formiran je oluk koji se spušta od vrha krova. Do ove promene je došlo zato što starija žena koja je tu živela više nije mogla da okreći završni deo kuće.

Od ložišta, u prvoj sobi se nalazi zemljana peć. Ložila se iz druge, manje sobe. Drugo ložište nalazi se u kuhinji. U prostoriji koja je služila kao vešernica nalaze se i kotao i peć.

Unutrašnji raspored prostorija očuvan je i u periodu kada je kuća pripadala porodici novinara Ištvana Čorbe, sve do 1990-ih godina. Raspored: soba, mala soba, ostava i prostor za umivanje, kuhinja, vešernica, preuzet je i u današnjem postavu etno kuće, koji odražava stanje iz 1930-ih godina. Veći deo predmeta korišćenih za opremanje potiče upravo od porodice Mezei.

U formiranju postavke pomoć je pružio Klub Tordana. Kako bi enterijer kuće bio u potpunosti rekonstruisan, uz podršku lokalnog Odbora za vrednovanje Torde organizovana je akcija prikupljanja predmeta. Oko pedeset porodica iz sela doniralo je predmete porodici Mezei.

Unutrašnje uređenje prostorija odgovara njihovoj nekadašnjoj funkciji. Svi izloženi predmeti korišćeni su upravo u Tordi. U sobi se, pored zemljane peći, nalaze dva paralelno postavljena kreveta „na spratni način“, karakteristična za ovaj kraj. Uz njih je smeštena kolevka. Sto sa dve

stolice nalazi se kod podnožja kreveta. Naspram stola postavljen je dvokrilni ormar, zatim šivaća mašina i harmonijum. U uglu iza vrata nalazi se preslica.

Mala soba, u koju se ulazi sa dvorišne strane, jednostavnije je opremljena. Naspram vrata nalazi se krevet, a pored njega sto sa dve stolice. Iza vrata stoji dvokrilni ormar. Posebnu zanimljivost ove prostorije predstavlja trosprona hodalica namenjena pomoći starijim osobama pri kretanju, koja ujedno podseća na poslednju stanovnicu ove sobe.

Iz male sobe direktno se ulazi u ostavu, gde su na ugrađenim policama poređani kuhinjski predmeti. U delu sobe okrenutom prema dvorištu, zavesom je odvojen prostor za umivanje, u kojem se nalaze lavor i pribor za brijanje.

Kuhinjski nameštaj potiče iz druge polovine dvadesetog veka. U prostoru se nalaze šporet, sto, kredenc, kao i mali stočić sa stolicama namenjen deci.

U objektu postoji električna energija, ali nema tekuće vode. Poslednji vlasnik je vodu uveo u kuhinju, ali je slavina trenutno zatvorena. Pored kuhinjskih vrata koja vode ka dvorištu nalazi se drvena klupa za posude s vodom, na kojoj stoje kante namenjene nošenju vode.

Poslednja prostorija u objektu je vešernica, u kojoj su izloženi poljoprivredni alati i njihovi delovi. Prikazani su alati nekada veoma raširenog zanimanja uzgajivača duvana, kao i predmeti koji su se koristili pri klanju svinja, oranju, žetvi i sadnji šećerne repe.



Slika 1. Soba u Etno kući u Tordi

Etnografska zbirka „Magda-lak”, Tornjoš

Tornjoš je malo naselje u opštini Senta, udaljeno oko 45 kilometara od mađarske državne granice. U ovom selu nalazi se Magdin dom („*Magda-lak*”), koji nosi ime po svojoj vlasnici. Osnivač i čuvar tornjoške zbirke je Magda Sabo, koja se u okviru zanatskog odeljenja Senčanska organizacija „Rozetta” bavi tkanjem, obradom kukuruzovine i tradicionalnim vezom. S namerom da približi svakodnevni život s početka i sredine 20. veka, Magda sa zadovoljstvom predstavlja svoju zbirku posetiocima, a u Magdinom domu organizuje i dečje radionice rukotvorina, kao i letnje kampove. Zahvaljujući tome, zbirka i sve aktivnosti usmerene na očuvanje tradicije imaju značajnu ulogu u životu naselja i šireg regiona.

Privatna zbirka Magde Sabo, penzionisane vaspitačice, rezultat je 50–60 godina posvećenog sakupljačkog rada. Još od 1990. godine nastojala je da prikupljene starine učini dostupnim javnosti putem osnivanja etno kuće, ali se njen plan mogao ostvariti tek 2013. godine. Tada je pod nazivom „*Magda-lak*” registrovala svoju zavičajnu zbirku i u jednoj prostoriji izdvojene zgrade na sopstvenom imanju, u okviru porodičnog doma, uredila enterijer seoske sobe iz ranog 20. veka. Nakon toga, sa proširivanjem zbirke i u skladu sa materijalnim mogućnostima, uredila je još četiri prostorije. Zbirku je 2016. godine otvorila za posetioce pod imenom „*Magda-lak*”.

S obzirom na to da se naselje Tornjoš nalazi u okviru teritorije na kojoj deluje Gradski muzej u Senti, muzejska etnološkinja – jedna od autorki ove studije – imala je priliku da se detaljnije upozna sa zavičajnom i etnografskom zbirkom Magde Sabo, te je u okviru svog radnog angažmana pružala muzeološke stručne savete u vezi sa održavanjem i efikasnim prezentovanjem sve obimnije zbirke. Postojao je i izražen interes same vlasnice zbirke za stručne konsultacije, pa je, na osnovu njih, nastojala da zbirku uredi i da oblikovane prostorije učini prijatnijim za posetioce. U skladu sa svojim mogućnostima, redovno je posećivala aktuelne konferencije i okrugle stolove posvećene etnografskim zbirkama i etno kućama, gde je nastojala da pronade odgovarajuće odgovore i stručnu literaturu za pitanja koja su se povremeno javljala tokom rada na njenoj zbirci. Zahvaljujući stručnoj podršci i posvećenoj pažnji, zbirka se ne samo uvećava novim donacijama, već se i promišljeno nadopunjuje elementima koji su nedostajali, tako da enterijeri uređenih prostorija danas čine celovitiju i muzeološki dosledniju celinu.

U skladu sa svojom namerom, vlasnica je kao cilj postavila rekonstrukciju enterijera trosobne seoske kuće s početka dvadesetog veka, kao i opremanje jedne građanske sobe iz istog perioda. Sve to upotpunjeno je prikazom predmeta koji su bili neophodni za svakodnevni život jedne seoske porodice, kao i uređenjem prostorija u kojima su se ti predmeti čuvali.

Jedna od posebnosti etnografske zbirke "Magda-lak" jeste to što predmeti izloženi u njoj ne potiču samo iz Tornjoša i susednih naselja, već obuhvataju i Ostojićevo, Čoku (kao i danas nepostojeće selo Terjan), Jazovo, Čantavir, Sentu, ali i Bačku Topolu, Adu, a u novije vreme i Kikindu i Temerin.

Sva ova naselja ujedno prate i životni put sakupljačice. Magda Sabo (devojačko prezime Keri) rođena je u Ostojićevu. Mnogi predmeti koji su pripadali njenim precima po očevoj liniji – porodici Keri, roditeljima i bakama i dekama – uklapaju se u enterijer seoske sobe i kuhinje koji je digitalno obrađen, ali se deo porodičnog nasleđa, naslednog po očevoj i po majčinoj liniji, još uvek nalazi i u neinventarisanom delu zbirke. Njena majka potiče iz porodice Lukači, a ovaj ogranak porodičnog stabla predstavlja, između ostalog, fotografija Lukači bake izložena u građanskoj sobi pored kuhinje. Magdolna ju je često pominjala dok je govorila o poreklu predmeta, ali kada je reč o vlastitoj spremi (*stafírun*) i kućnom tekstilu, najčešće su se spominjale posteljine koje je ukrašavala, izrađivala i vezla baka Keri. Najbogatiji opisi predmeta upravo su oni koji se odnose na starine koje su izradili ili posedovali njeni Keri baba i deda.

Izložba koja se može videti u Magda-laku, osim što predstavlja materijalnu kulturu, poziva posetioce i na upoznavanje bogatog folklornog nasleđa. Sveti lik postavljen pored ulaznih vrata seoske kuće – prikaz proroka Svetog Ilije – ukazuje na jedan segment narodne religioznosti. Pored toga, u zbirci se nalazi i veliki broj suvenira sa hodočašća, na primer iz „Máriapócsa”, „Máriadne” i „Máriagyúda”, što odražava omiljena hodočasnička odredišta stanovnika ovog područja.

Popisani predmeti čine samo mali deo ogromne zbirke od nekoliko hiljada objekata, koje je Szabó Magda smestila na svom imanju, u dvorišnim prostorijama iza stambene kuće okrenute ka ulici. Obradjeni materijal u velikoj meri obuhvata predmete iz porodičnog nasleđa, a priče koje je Magda ispričala u vezi sa njima pružaju posetiocima celovit uvid u njihovo značenje i poreklo. Pravu vrednost zbirke, zapravo, čine upravo te detaljne etnografske priče i podaci iz lokalne istorije, koji se vezuju za pojedine predmete i dopunjuju njihov muzeološki kontekst.



Slika 2. Soba u etnografskoj zbirci u Tornjošu

Etnografska zbirka u Sajanu

Prema najnovijoj administrativnoj podeli, Sajan se nalazi u Srbiji, u okviru Vojvodine, u Severnobanatskom okrugu, na teritoriji opštine Kikinda. Od grada Kikinde udaljen je 16 kilometara prema zapadu, u blizini reke Aranke. Tridesetak kilometara severoistočno od naselja nalazi se tromeđa Srbije, Mađarske i Rumunije. Zemljoposjednici su 1805/1806. godine naselili oko 800 katoličkih porodica iz Segedina i njegove okoline u područje oko Sajana, dok su se 1816. godine pridružili i uzgajivači duvana iz napuštenog naselja „Vedresháza”.

Od 1990-ih godina formiran je veći broj zbirki, delom na osnovu pojedinačnih inicijativa, a delom zahvaljujući radu i brizi različitih kulturnih udruženja i civilnih organizacija.

Udruženje „Délibáb” za očuvanje tradicije i ljubitelja prirode iz Sajana osnovano je početkom 1990-ih, na inicijativu Viktorije B. Varge, vaspitačice⁴, i Lasla B. Varge, profesora mađarskog jezika i lokalnog organizatora kulturnih aktivnosti, sa dvadeset osnivača. Godine 1993. započelo je formiranje etnografske zbirke. Vaspitačica je obilazila starije meštane i objavila poziv u selu da se predmeti narodne kulture i stari kućni predmeti koji više nisu potrebni domaćinstvima ustupe budućoj etno kući, kako bi se prikupilo materijalno nasleđe vezano za prošlost sela. Predmeti su pristigli od više od 70 porodica i čine osnov današnje zavičajne zbirke. Prvi objekat koji je lokalna zajednica ustupila udruženju za korišćenje bila je kuća stara 150 godina, ali je vremenom njeno stanje toliko propalo da je bilo neophodno preseliti sakupljeno nasleđe iz sela i njegove okoline (Padej, Ada, Idoš) u drugi objekat. Današnja etno kuća nalazi se u ulici Nađ br. 118; objekat je u državnoj svojini, a udruženje ga je od opštine Kikinda dobilo na korišćenje. Budući da zgrada nije u vlasništvu udruženja, rukovodstvo ne može konkurisati za sredstva za renoviranje i očuvanje objekta. Veći deo zbirke danas je izložen u „čistoj sobi” i kuhinji, a obuhvata približno 1500 predmeta iz oblasti narodne keramike, kućne radinosti izrađene od vlaknastih materijala, kao i različitih vrsta tekstila.⁵ Vredan deo fonda čine i fotografska dokumentacija sa događaja koje je udruženje organizovalo, kao i starije molitvenike. Udruženje je, naročito tokom perioda ratova na prostoru bivše Jugoslavije, imalo važnu i stabilizujuću ulogu u organizovanju i jačanju života zajednice. Tokom leta udruženje organizuje etnografske, zavičajnospoznajne i prirodnjačke kampove za decu i mlade iz sela i okoline, gde učesnici upoznaju lokalne tradicije, istoriju i prirodno nasleđe. Tokom 1990-ih i početkom 2000-ih mladi su o Duhovima u narodnim nošnjama obilazili selo pevajući duhovske pesme; danas se tokom zanatskih radionica uče tehnike pustovanja, nizanja perli i tkanja, dok se među najmlađima i dalje neguju običaji vezani za uskršnji ciklus. Udruženje je bilo posebno aktivno sve do odlaska vaspitačice Viktorije B. Varge, pod čijim je rukovodstvom radilo više sekcija. Danas izazov predstavlja starenje članstva i nedostatak mlađe generacije koja bi nastavila aktivnosti udruženja.

⁴ Kada sam započela svoje istraživanje u Sajanu, Viktorija B. Varga je već preminula, tako da nisam imala mogućnosti da sa njom razgovaram kao kazivačem. Podatke mi je pružio njen suprug, Laslo B. Varga, koji je govorio o ciljevima osnivanja etno kuće.

⁵ <http://ertektar.rs/tajhazak/szajan>



Slika 3. Deo kuhinje u etnografskoj zbirci u Sajanu

Digitalna prezentacija dokumentacionog rada

Podaci zabeleženi o dokumentovanim predmetima postali su dostupni u sistemu Vajdasági Mađarski Digitalni Arhiv (Vamadia), i to u okviru odeljka Fototeka „Fotótár”.

Vamadia je sveobuhvatna, javna i besplatna kulturna baza podataka koju Zavod za kulturu vojvođanskih Mađara održava radi očuvanja i prezentovanja kulturnog nasleđa mađarske zajednice u Vojvodini. Na platformi su u digitalnom obliku dostupne knjige, časopisi, fotografije, zvučni zapisi i umetnička dela. Sa etnografskog stanovišta, naročito je značajan odeljak Fonoteka „Hangtár”, gde se mogu pronaći originalne etnomuzikološke zbirke prikupljene u Vojvodini, kao i na drugim područjima u bivšoj Jugoslaviji naseljenim Mađarima. (Za sada je u manjoj meri dostupna i druga folklorna građa, poput narodnih priča.) Fototeka takođe sadrži više zbirki od

etnografskog značaja, među njima: fotografije iz etnografskog fonda Zavičajnog muzeja u Senti; fotografsku kolekciju doroslovskog etnografskog sakupljača Endrea Kovača, koja obuhvata stare fotografije prikupljene od lokalnih porodica, kao i autorove terenske snimke; zatim Martonoški digitalni fotoarhiv, koji dokumentuje najvažnije karakteristike sela, uključujući čuvene martonoške korpore i i danas razvijenu proizvodnju domaće začinske paprike. Zbirka fotografija Mađarsko kulturno-umetničkog društva „Tamaši Aron” iz Vojlovice doprinosi očuvanju kulturnog nasleđa jednog specifičnog etnografskog ogranka mađarskog stanovništva – sekelji u donjem Podunavlju. U okviru projekta Noborder, Vamadia Fototeka obogaćena je fotografijama i muzeološkim opisima tri dokumentovane etnografske zbirke.

U nastavku prikazujemo način prezentovanja građe (koji je, naravno, u velikoj meri određen postojećom strukturom podataka u sistemu), uz osvrt na ključna polja koja olakšavaju snalaženje u bazi podataka.

Pre svega, važno je naglasiti razlikovanje podataka koji se odnose na fotografiju i podataka koji se odnose na sam predmet. Podaci o fotografiji – od kojih je većina pretraživa putem ključnih reči – nalaze se pored same fotografije, pod sledećim naslovima:

- zbirka
- autor
- tip
- upravljač sadržaja
- inventarski broj
- povezane teme (ključne reči)

Zbirka: U Fototeci Vamadia od samih početaka se materijal organizuje u zbirke – pre svega autorske, institucionalne i zbirke povezane sa određenim sakupljačima. Stoga je bilo prirodno da se ista klasifikacija primeni i na etnografske zbirke. Etnografski materijal obrađen u okviru projekta raspoređen je u sledeće tri zbirke, gde ga zainteresovani mogu pronaći:

- Etnografske zbirke – Etno kuća u Tordi (<https://www.vamadia.rs/gyujtemeny/neprajzi-gyujtemenyek-tordai-tajhaz>)
- Etnografske zbirke – Etnografska zbirka u Tornjošu „Magda-lak“ (<https://www.vamadia.rs/gyujtemeny/neprajzi-gyujtemenyek-magda-lak-tornyos>)

- Etnografske zbirke – Etnografska zbirka u Sajanu
(<https://www.vamadia.rs/gyujtemeny/neprajzi-gyujtemenyek-szajani-neprajzi-gyujtemeny>)

Tip: klasifikacija fotografija prema sadržaju, npr. pejzaž, fotografija događaja, razglednica itd. U slučaju etnografskih zbirki, fotografije su, naravno, označene tipom *fotografija predmeta*.

Povezane teme: ključne reči koje opisuju sadržaj fotografije i olakšavaju pretraživanje u bazi podataka. U ovom slučaju predmeti su najčešće klasifikovani prema materijalu ili tehnici izrade (npr. vez, tkanje, pletenje korpi, grnčarija, rogozina itd.), kao i prema funkciji (npr. religija, hodočašće, igračke, higijena, narodna nošnja, prerada mleka itd.).

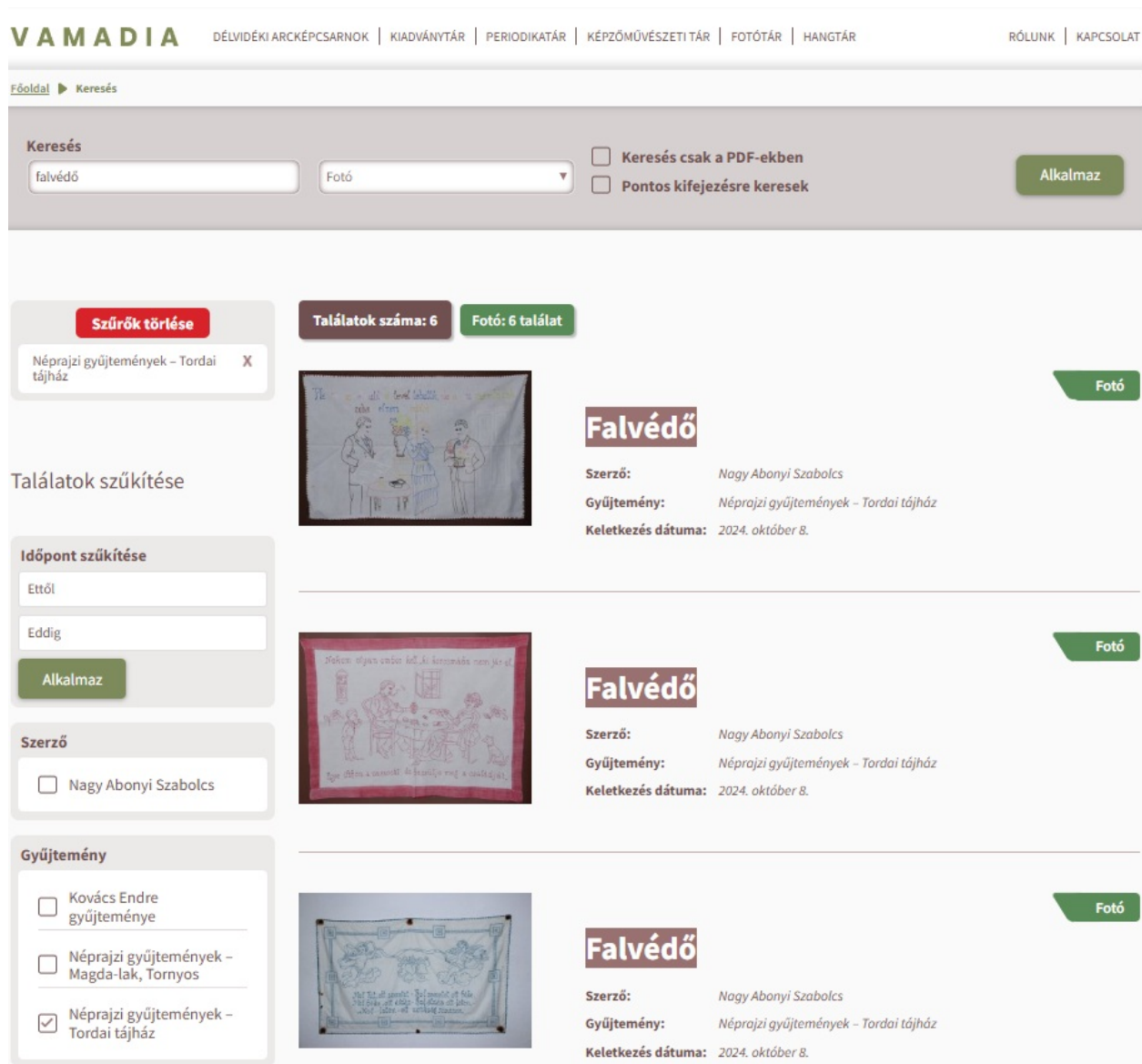
Grupu podataka koja se odnosi na sam predmet – a koja čini muzeološki opis – korisnici mogu pronaći u polju „Kratak opis” ispod fotografije.

- naziv
- grupa predmeta (mesto u postavci)
- mesto upotrebe
- mesto i vreme izrade
- materijal i tehnika
- dimenzije
- opis
- autor opisa

Ova grupa podataka nije pretraživa, već predstavlja statički tekstualni sadržaj. Ipak, nadamo se da prethodno opisani podaci – posebno polje Zbirka „Gyűjtemény” (koje u slučaju torđanske i sajanske kolekcije u celosti pokriva mesto upotrebe predmeta), ali pre svega polje Povezane teme „Kapsolódó témák” – pružaju dovoljno orijentira korisnicima koji se upoznaju sa bazom podataka. Pored toga, naravno, postoji mogućnost pretraživanja prema naslovu, koji je identičan nazivu predmeta. U nastavku korisnicima skrećemo pažnju na nekoliko mogućih putanja pretrage.

Polazeći sa pretraživačke stranice Fototeka⁶ u pretragu se može uneti naziv željenog predmeta, npr. *zidnyak* („falvédő”). Nakon što se pojavi skup rezultata, pretraga se može dodatno precizirati pomoću opcija za filtriranje koje se nalaze u levom bočnom panelu. Na primer, ukoliko korisnika zanimaju samo predmeti iz Torde, u rubrici „Zbirke” može da izabere etnografsku kuću u Tordi (slika 4.).

⁶ https://www.vamadia.rs/kereses?search_api_fulltext=&type=foto



Slika 4.

Polazeći ponovo sa pretraživačke stranice Fototeke, ali ovog puta ostavljajući pretragu praznom, korisnik može koristiti isključivo mogućnosti filtriranja u levom panelu. Izborom željene zbirke može se izdvojiti grupa predmeta koja nas interesuje (ukoliko se prethodni filter ne ukloni, moguće je istovremeno filtrirati više zbirki). Na dnu panela nalaze se ključne reči, među kojima se može dalje pretraživati – sistem u tom slučaju nudi samo ključne reči koje se odnose na već filtriranu zbirku (slika 5).

Szűrők törlése

Néprajzi gyűjtemények – Magda-lak, Tornyos X

búcsújárás X

Találatok száma: 13

Fotó: 13 találat

Találatok szűkítése

Időpont szűkítése

Ettől

Eddig

Alkalmaz

Szerző

☐ Nagy Abonyi Szabolcs

Gyűjtemény

☐ Kovács Endre gyűjteménye

☒ Néprajzi gyűjtemények – Magda-lak, Tornyos

Keletkezés ideje

Típus

☐ tárgyfotó

Tárgyszó

☒ búcsújárás

☐ bútor

☐ cipő

Fotó

Lurdesi Szűz Mária szobor

Szerző: Nagy Abonyi Szabolcs

Gyűjtemény: Néprajzi gyűjtemények – Magda-lak, Tornyos

Keletkezés dátuma: 2024. október 25.

Fotó

Ovális szentkép – Prágai Kisjézus a Boldogasszony karján a máriagyúdi templom felett

Szerző: Nagy Abonyi Szabolcs

Gyűjtemény: Néprajzi gyűjtemények – Magda-lak, Tornyos

Keletkezés dátuma: 2024. október 25.

Fotó

Ovális szentkép a Máriapócsi kegyhelyről

Szerző: Nagy Abonyi Szabolcs

Gyűjtemény: Néprajzi gyűjtemények – Magda-lak, Tornyos

Keletkezés dátuma: 2024. október 25.

Slika 5.

Zaključak

U skladu sa navedenim razmatranjima, u zaključku se može reći da se proces arhiviranja i dokumentovanja materijalnog nasleđa može uspešno ostvarivati i putem seoskih etno kuća i zavičajnih zbirki. Ove lokalne zbirke značajno doprinose očuvanju predmeta koji čine deo materijalne baštine stanovništva. Zbirke se najčešće formiraju od donacija meštana ili osoba iz okolnih naselja. Predmeti nastali u različitim istorijskim periodima, kao i lokalni zanatski i

14

manufakturni proizvodi, oslikavaju promene u načinu života, društvene veze i identitet stanovnika, te predstavljaju različite epohe i političke sisteme kroz koje je zajednica prolazila.⁷

Literatura

Kazivači:

Laslo B. Varga – Sajan

Žužana Mezei – Torda

Magdolna Sabo – Tornjoš

Silvia Tosegi – Sajan, rođ. 1974.

Stručna literatura:

Ibolja BERECKI 2009: *Tájházak Magyarországon*. Nastavni materijal.

Marta LEGEZA 2009: *Tájházak a Vajdaságban*. Diplomski rad. („Eötvös Loránd” Univerzitet, Filozofski fakultet, Katedra za etnologiju.)

Hajnalka VIDAČ 2025: *Digitalizálják örökségünket. A Vajdasági Magyar Művelődési Intézet határon átvélő programjában vajdasági tájházakat térképez fel.* Magyar Szó, 2025. jan. 26.
(<https://www.magyarszo.rs/mellekletek/hetvege/a.321780/Digitalizaljak-oroksegunket>)

Internet izvori:

Vajdasági Magyar Értéktár – Katalog vrednosti vojvođanskih Mađara
<http://ertektar.rs/tajhazak/szajan>

⁷ Vidač, 2025